

mere indtrængende kritisk behandling af materialet og fremstillingens for stærke bundethed til de mange aktregester — bringer de to bind dog adskilligt nyt til belysning af dansk ydrepolitik under forspillet til den store nordiske krig. Og ikke blot i svagheder, men ogsaa i fortrin, først og fremmest den omhyggelige indsamling af det danske materiale og nøjagtigheden i detaljer, føjer de sig saa nøje til de tidligere 9 bind, at der, set fra synspunktet: bevarelse af værkets ensartethed, næppe kunde være fundet en mere egnet fortsætter end Laursens mangeaarige arkivmedarbejder.

Hvad der vil bevare C.s navn i dansk historieforskning er dog først og fremmest hans store finanshistorie. Hvad han her skabte i kraft af sine bedste egenskaber som forsker: grundighed og taalmodigt udholdende flid vil blive staaende.

C. O. Boggild-Andersen.

Den 11. aug. 1949 afgik fhv. arkivar i Rigsarkivet, dr. phil. William Christensen ved døden efter et kortvarigt sygeleje og i en alder af godt 83 år. Vi kan ikke længere søge råd eller vejledning hos denne fremragende kender af senere dansk middelalder og dansk arkivvæsen.

W. Chr. fødtes 1866 i et velstillet københavnsk grossererhjem. Slægten har han skildret i bogen *Oluf Christensen og Søner. En Købmandsfamilie i Aalborg omkring Aar 1800* (1913). Økonomisk uafhængig, som han var livet igennem, satte dette sit præg på ham — såvel som det, at han forblev pebersvend. 1883 blev han student, 6 år senere cand. mag. med historie som hovedfag. Allerede et par år før han tog embedseksamen, blev han af sin lærer, Kr. Erslev, indfanget som medarbejder ved det af E. for Kildeskriftselskabet planlagte *Repertorium Diplomaticum Regni Danici Mediævalis* (indtil 1450) (I—IV, 1894—1912). Også Anna Hude var her medarbejder, men den væsentlige part af arbejdet udførtes af W. Chr. — Erslev havde også tidligt bragt W. Chr. i forbindelse med V. A. Secher, til hvis udgave *Samling af kongens rettertingsdomme 1605—1614* (1885—86) han foretog adskillige afskrifter. Nævnes skal her også, at han for Hist. tidsskr. udarbejdede fortegnelserne over dansk og fremmed historisk litteratur henholdsvis for årene 1887—89 og 1886—89.

I 1891 ansattes W. Chr. i Rigsarkivet som assistent og udnævntes $\frac{1}{2}$ 1898 til arkivsekretær (en i 1914 afskaffet stilling). Imidlertid søgte han i 1912 sin afsked, da Secher, der 1903 var

blevet rigsarkivar, gjorde forholdene for sine medarbejdere ret utålelige. Erslev, der 1916 blev Sechers efterfølger, fik atter W. Chr. tilbage til arkivet, nu som arkivar og chef for arkivets 1. afdeling (læsesalen). Som sådan virkede han først under Erslev, fra 1924 under L. Laursen, men tog efter dennes afgang i 1934 sin afsked for at vie sin tid til fuldendelsen af sit store udgiverarbejde *Repertorium Diplomaticum Regni Danici Mediævalis*. 2. række (1451—1513).

Knap 30-årig havde W. Chr. erhvervet doktorgraden for sit arbejde om *Unionskongerne og Hansestæderne 1439—1466* (1895), et arbejde, som viser træk, der blev fremherskende i hele Chr.s videnskabelige produktion: en omfattende viden om det behandlede emne, yderliggående forsigtighed i domme og udtalelser, pertentlig nøjagtighed og en stærkt udviklet kritisk sans, hvilken lægger sig for dagen i de talrige rettelser til tidligere fremstillinger. Chr.s næste større arbejde blev hans besvarelse af en af Videnskabernes Selskab i 1899 udsat prisopgave, hvilken besvarelse lønnedes med guldmedaillen og i 1903 noget udvidet udkom under titlen *Dansk statsforvaltning i det 15. århundrede*. Af selskabets meget rosende bedømmelse (ved Steenstrup og Erslev) skal nævnes fremhævelsen af forf.s store flid og udholdenhed, den omhyggelige prøvelse af kilderne, rolige og sindige overvejelse af de enkelte spørgsmål, de givne omsigtsfulde personalhistoriske studier, den fortrinlige nøjagtighed, som udmærker alle henvisninger og gengivelser af breve. Derimod mener bedømmelsen, at forf. er for ængstelig ved at drage slutninger eller ved at vælge mellem afvigende forståelser. Som værket er — forsynet med navne- og sagregistre — er det en ypperlig, ofte rådspurgt håndbog til den tids historie.

Med de nævnte egenskaber måtte W. Chr. blive en ypperlig udgiver, og det er også som sådan, han har ydet sin største indsats. Han var selvskreven til tidligt at blive medlem af vore lærde udgiverselskaber. I Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie indvalgte han i febr. 1895, i Det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie i 1904, og i begge selskabers styrelse bestred han for øvrigt i lang tid hvervet som kasserer. For Danske Selskab udgav han i 1904 *Dronning Christines hofholdningsregnskaber* og i 1910 det afsluttende dobbeltbd. V 1—2 af *De ældste danske arkivregistraturer*, en udgave, som selskabet havde påbegyndt omkr. midten af 19. årh. Endnu betydningsfuldere blev dog W. Chr.s virksomhed for Kildeskriftselskabet, hvor tanken om en fortsættelse af »Repertoriet« efter 1450 tidligt var fremme. Som et forarbejde til en sådan udgav Chr. for sel-

skabet i 1912—14 det store bd. *Missiver fra kongerne Christiern I.s og Hans's tid*, idet disse breve fandtes lidet egnede til at gengives i udtog, hvad de efter Repertoriets plan vilde blive. I 1915 vedtog selskabet W. Chr.s plan om at fortsætte Repertoriet for tiden 1450—1513, og i årene 1928—39 førte W. Chr. arbejdet til ende ved udgivelsen af 9 store bd., hvoraf bd. IX indeholder person- og stedregistre, bd. VIII oplysninger om arkiver, om historikere og samlere m. fl. og om håndskriftsamlinger, altså om de kilder, hvorfra brevene er hentede.

Såfremt »Diplomatariet» — hvad der er at håbe — når til engang at få udgivet brevene fra »Repertoriernes» tid fuldstændigt, vil disse blive gjorte overflødige. Men i dette formentlig lange åremål vil de afgjort have ydet forskningen vederlag for det i dem nedlagte arbejde. — Da Lauritz Weibull ved Repertoriets afslutning lykønskede Chr. til det gigantiske arbejdes fuldendelse, skrev han om Chr. som udgiver: »Jag känner bara ett namn i nordisk medeltidshistoria att nämna vid sidan av Deres: Langebeks».

Da Repertoirets sidste bd. udkom, var Chr. nogle og halvfjerds, og nye videnskabelige opgaver følte han da ingen trang til at give sig i lag med. Det skal dog fremhæves, at den af Kildeskriftselskabet planlagte udgave af *Danske middelalderlige regnskaber* havde hans store interesse, og at han til denne udgaves 1. rækkes I. 1, der udkom 1944, bidrog med kammermester Christopher Parsbergs regnskaber. De fleste af disse regnskaber havde han imidlertid afskrevet i yngre år.

I Videnskabernes Selskabs nævnte bedømmelse betonedes Chr.s indsigtfulde personalhistoriske studier. Som vidnesbyrd om disse kan også nævnes hans medarbejderskab ved C. F. Brickas Dansk Biografisk Lexikon, hvor han biograferede en række adelige navnlig fra det 15. årh., og hans i Personalhistorisk tidsskrift publicerede indgående undersøgelser af de af danske adelsdamer forfattede slægtbøger. Som Chr. selv bemærker i den første af disse undersøgelser: *Nogle bemærkninger om slægtbøger, især om Sophie Belows slægtbog* (P. T. 7. r. IV, 1920, s. 1), var det ad en sidevej, han fortes ind på emnet, »nemlig ved beskæftigelse med de, i øvrigt ikke talrige, afskrifter af ældre tiders aktstykker, som slægtbøgerne indeholder». Disse sine kildekritiske studier af slægtbogstoffet fortsatte han med artiklerne *Nogle slægtbogs- og våbenbogs-undersøgelser, Lisbet Bryske-tekster, Lisbet og Beate Huitfeldt som personalhistoriske forfattere og Vibeke Podebusks slægtbog?* (P. T. 9. r. II, IV, V og 10. r. I). I disse undersøgelser

viser sig også Chr.s fremragende evner som skriftekspert: hans evne til at huske og identificere en håndskrift.

For Rigsarkivet var W. Chr. en god mand. Han var gennem de omkr. 4 årtier, i hvilke han tjente institutionen, en samvittighedsfuld og pligtopfyldende embedsmand. Over for yngre medarbejdere var han pædagogisk og hjælpsom, og uselvisk stillede han sin viden til rådighed for forskerne. Hans kendskab til de forskellige arkivfunds og arkivets historie var enestående, hvad også skyldtes en fænomenal hukommelse. Hans evner som skriftlæser er allerede nævnt. Hans virksomhed har sat sig dybe spor i arkivets ordningsarbejder, og rundt om i de håndskrevne registraturer træffes hans let kendelige stejle håndskrift. Ved sine karakteregenskaber og sin lærdom kastede han glans over den institution, ved hvilken hans hjerte hang.

Holger Hjelholt.

Den 6. oktober 1949 døde Aage Friis, 79 år gammel. Han blev mag. art. 1896, dr. phil. 1899 og var 1913—35, fra 1917 som Rostgardianus, professor i historie ved Københavns Universitet med 18. og 19. årh. som undervisningsområde. 1932—33 var han universitetets rektor. Han blev 1905 medlem af Det kgl. danske Selskab for Fædrelandets historie, 1920 af Videnskabernes Selskab. Fra 1915 var han direktør i Den Hielmstjerne-Rosenroneske Stiftelse, fra 1939 bestyrelsesmedlem i Overretssagfører Zeuthens Mindefond.

Efter konferensen forberedte A. F. en fremstilling af nordens politiske historie 1810—14 og offentliggjorde i *Historisk Tidsskrift* (7. r. I, 1897—99) afhandlingen *Frederik VI og det andet svenske Tronfølgervalg 1810*. Inden den udkom, var han imidlertid begyndt at søge efter A. P. Bernstorffs privatpapirer, og hans efterforskninger i tyske arkiver, som Edv. Holm af nationale grunde var gået helt udenom, gav hurtigt et uventet rigt udbytte i form af ca. 100000 breve og aktstykker vedr. Bernstorfferne og deres kreds ca. 1735—1835. Væsentlig på grundlag af dette materiale, af hvilket han udgav en del i *Bernstorffske Papirer I—III* (1903—19), skrev han sin disputats *Andreas Peter Bernstorff og Ove Høegh Guldberg* og senere *Bernstorfferne og Danmark. Bidrag til den danske stats politiske og kulturelle Udviklingshistorie 1750—1835 I—II* (1903—19). Dette stort anlagte værk, hvis centrale del skulde have været en skildring af A. P. Bernstorff og hans politik, nåede A. F. dog kun at føre frem til 1766, endda med udeladelse af så væsentlige punkter som monarkiets nationale